

Motion till riksdagen 2023/24:986

av **Tony Haddou m.fl. (V)**

Svensk flyktingpolitik

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1 Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2 Inledning.....	5
2.1 Varför drivs människor på flykt?.....	5
2.2 Flyktingkonventionen	6
3 Ändringar i utlänningslagen	7
4 Paradigmskifte.....	8
5 En återgång till den tidigare utlänningslagstiftningen.....	8
6 Översyn och övergångsbestämmelser	9
6.1 Regularisering.....	10
6.2 Övergången från barn till vuxen	11
6.3 Stärk barnrättsperspektivet i utlänningslagen.....	11
6.4 Stärk barnrättsperspektivet i asylutredningen.....	12
6.5 Feministisk migrationspolitik	13
6.6 Hbtqi-personers rättigheter i asylprocessen.....	14
7 En rättssäker asylprövning	15
8 Utvidga rätten till familjeåterförening.....	16
8.1 Familjeåterförening i praktiken	16
8.2 Ta bort 18-årsgränsen för familjeåterförening.....	17
8.3 Återinför sista länken-bestämmelsen.....	17
9 Öka antalet kvotflyktingar.....	18
10 Återvändande.....	18
10.1 LMA	19
11 Verkställighetshinder.....	21

12 Villkoren för ukrainska flyktingar och asylsökande	22
12.1 Dagersättning	22
12.2 Meningsfull sysselsättning.....	23
12.3 Rätt till folkbokföring	23

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att återgå till utlänningslagen som den såg ut innan begränsningslagen trädde i kraft och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen vid en återgång till utlänningslagens lydelse före den 20 juli 2016 bör återkomma med förslag på översyn av lagen och nödvändiga övergångsbestämmelser och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de ensamkommande barn och unga som varit i Sverige i över ett år ska beviljas permanenta uppehållstillstånd och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att införa en form av regularisering för den som levt i Sverige under en längre tid oavsett tidigare uppehållsrättslig status och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra en översyn av utlänningslagens åldersgränser och vilka konsekvenser de har i syfte att stärka skyddet för dem mellan 18 och 21 år och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att tydliggöra barnspecifika former av förföljelse som flyktinggrund i utlänningslagen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att i utlänningslagen stärka barnets rätt att komma till tals och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att utvisningar av tvångsomhändertagna barn förutsätter godkännande av socialnämnden och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om inrättande av barnanpassade utredningsenheter på Migrationsverket och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om en tidsgräns för start av asylutredningar som rör barn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om inrättande av en särskild inspektion för att säkerställa att Migrationsverkets rutiner och riktlinjer tillämpas rättssäkert och enhetligt och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda behoven av ökad kunskap om ensamkommande flickor och specifika asylskäl för gruppen och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka skyddet för hbtqi-personer i asylprocess och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att Migrationsverket kan erbjuda tolkar med hbtqi-kompetens och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att se över rättssäkerheten inom asylprocesser och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på hur rätten till familjeåterförening kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett borttagande av 18-årsregeln i utlänningslagen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett återinförande av sista länkenbestämmelsen i utlänningslagen och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att öka antalet som vidarebosätts till Sverige till 5 000 per år och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en strategi för återvändandepolitiken som bygger på erfarenheter av vad som fungerar och där migrationspolitikens mål samverkar, enligt beskrivningen i motionen, och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att 2016 års ändringar i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. ska rivas upp och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag utifrån Uppehållstillstånd på grund av praktiska verkställighetshinder och preskription (SOU 2017:84) och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att höja dagersättningen till nivån på riksnormen i försörjningsstödet och sedan räkna upp den enligt riksnormen och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att ge asylsökande och de som omfattas av massflyktsdirektivet rätt att läsa svenska för invandrare (sfi) och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att ge de som får tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet rätt att delta i etableringsprogrammet och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att de som flytt kriget i Ukraina och fått skydd enligt massflyktsdirektivet i Sverige ska få folkbokföras här snarast och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Vänsterpartiet vill att Sverige och Europa ska ha en mänsklig och välkomnande flyktingpolitik. I en tid då asylrätten är under attack i såväl Sverige som Europa står Vänsterpartiet fast vid försvaret av rätten till skydd och trygghet. Alla ska ha möjlighet att söka skydd undan förföljelse och förtryck. Alla ska kunna få sina asylskäl prövade på ett rättssäkert sätt. För att det ska bli verklighet måste EU släppa in dem som söker skydd så att de kan få sina asylskäl prövade. Så ser det inte ut i dag. I stället byggs murarna runt EU ständigt högre och nästan alla legala möjligheter att ta sig till EU har täppts till.

De som ändå lyckas ta sig till Europa har få möjligheter att påverka var de ska få leva sina liv. Sverige och övriga EU-länder kränker i dag systematiskt asylsökandes mänskliga rättigheter. För att ändra på det vill vi riva murarna runt EU; vi vill att fler länder ska ta sitt ansvar för mottagandet av människor på flykt och att de asylsökande ska få större inflytande över var de söker asyl. Vänsterpartiets syn på EU:s migrationspolitik utvecklas i motionen EU:s migrationspolitik (2023/24:648).

Dessutom krävs en rad ändringar i utlänningslagen för att säkerställa att skyddsbehövande och migranter får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda och att de ges en rättvis och rättssäker prövning av skyddsskäl eller andra skäl för uppehållstillstånd.

I Vänsterpartiets Sverige är migration naturligt och självklart. Här kan människor på flykt hitta en fristad och andra kan återförenas med sin släkt, studera eller påbörja ett liv med den de älskar. Vårt Sverige sätter mänskliga rättigheter i främsta rummet.

2.1 Varför drivs människor på flykt?

I slutet av 2022 befann sig över 108 miljoner människor på flykt runtom i världen, enligt FN:s flyktingorgan UNHCR. De flesta, drygt 62 miljoner människor, är internflyktingar. Knappt 30 miljoner är flyktingar under UNHCR:s mandat och strax under sex miljoner under FN:s hjälporgan för Palestinaflyktingars (UNRWA) mandat. Drygt fem miljoner är asylsökande och ytterligare drygt fem miljoner är i behov av internationellt skydd. 76 procent av de som befinner sig på flykt är i ett låg- eller medelinkomstland, och 72 procent av de som flytt sitt land befinner sig i ett grannland till det land som de är medborgare i. Barn är överrepresenterade bland de som befinner sig på flykt. Omkring 40 procent av de som befinner sig på flykt är barn, trots att barn bara utgör 30 procent av världens samlade befolkning.

Människor flyr framför allt från politiskt förtryck, krig och våld. De bakomliggande orsakerna är en ojämlik och orättvis värld samt klimatförändringar. Samtidigt som vi arbetar för ett mänskligt och välkomnande mottagande av människor på flykt måste vi bekämpa de orättvisor, den ojämlikhet samt de krig, konflikter och klimatförändringar som ligger bakom flykten.

Världens konflikter utkämpas till största delen med vapen som tillverkas i den rika delen av världen. Vapenhandeln genererar stora vinster för vapenindustrin samtidigt som den orsakar död, förstörelse och massflykt. Även Sverige bidrar aktivt till att människor tvingas att fly genom att exportera vapen till länder som kränker grundläggande mänskliga rättigheter och till länder som för krig.

Samtidigt växer gruppen klimatflyktingar till följd av att klimatet förändras och slår sönder människors möjligheter att leva i sin hembygd. Ökad konkurrens om minskande

naturresurser skapar och förstärker väpnade konflikter. Även när det kommer till klimatflyktingar har vi i Sverige ett stort medansvar genom våra utsläpp av växthusgaser.

När behoven av hjälp är stora måste vi i den rika delen av världen ta vårt ansvar och hjälpa dem som är mest utsatta. Vi får aldrig använda de drygt 108 miljoner människorna på flykt som ett argument för att stänga gränser och förvägra människor skydd. Ändå är det precis så Sverige och Europa agerat de senaste åren. Denna politik måste förändras till en human och värdig behandling av människor på flykt.

2.2 Flyktingkonventionen

FN:s flyktingkonvention, som utgör grunden för asylrätten och människors möjligheter att få skydd undan krig och förtryck, kom till 1951. Delvis som en konsekvens av lärdomarna från andra världskrigets grymheter och för att möta de uppenbara behoven av en politik som värnar dem som utsätts för förföljelse, krig och förtryck, men också för att praktiskt hantera det faktum att stora folkgrupper hade tvångsförflyttats p.g.a. kriget och nu levde i ett annat land än det som de var medborgare i. De behövde få en fristad, asyl i det nya landet och därmed möjligheter att bli en del av sina nya sammanhang med de rättigheter, skyldigheter och möjligheter som följer av erkännandet av flyktingskapet.

Flyktingkonventionen har uppdaterats med tilläggsprotokoll för att anpassas efter nya verkligheter. Den har varit och är viktig för att garantera skyddet för människor på flykt, men både ursprungskonventionen och tilläggen innehåller flera begränsningar som beror på när de tillkommit. Den mest påtagliga utifrån dagens situation är att de förutsätter att den människa som flyr befinner sig i landet där hen ska söka asyl, eftersom det var så situationen såg ut efter andra världskriget. Det finns inga bestämmelser i konventionerna som reglerar rättigheterna under själva flykten. I dag är situationen en annan än när konventionen och tilläggen skrevs. Människor flyr från förtryck eller förföljelse eller hotas av pågående krig, ibland inom landets gränser och ibland till ett grannland där det också råder svåra och osäkra förhållanden.

Välbevakade gränser och visumkrav hindrar människor från att röra sig över nationsgränser och begränsar deras möjligheter att få skydd. Resorna, särskilt i de fall då smugglare krävs för att ta sig fram, är ofta dyra, vilket innebär att många människor inte har möjlighet att fly.

Flyktingkonventionen lägger också grunden för vilka som har rätt till asyl. Utgångspunkten är att förföljelse, förtryck och krig utgör anledningar till att kunna få asyl. I svensk lagstiftning finns en bestämmelse om att särskilda och synnerligen ömmande omständigheter kan ge rätt till uppehållstillstånd. Det kan handla om svåra sjukdomstillstånd eller levnadsvillkor som gör det direkt stötande att avvisa eller utvisa de människor som är drabbade. Bestämmelsen har tillkommit efter starka folkopinioner som inte accepterat en lagstiftning som behandlar utsatta människor så inhumant, men också för att Sverige ska leva upp till de åtaganden som vi är bundna av genom flera andra internationella konventioner. Dessa skyddsgrunder har begränsats avsevärt på senare år.

Att vara utsatt p.g.a. fattigdom, svält eller sjukdom ger enligt flyktingkonventionen eller tilläggsprotokollen inte rätt till asyl, trots att behoven av skydd inte nödvändigtvis är mindre för de drabbade. Den ekonomiska eller sociala situation som människor på flykt befinner sig i är ofta en nära följd av diskriminerande och förtryckande politiska beslut. I debatten har begreppet ”ekonomiska migranter” kommit att användas, ofta godtyckligt, för att beskriva människor på flykt som inte har rätt till skydd enligt

flyktingkonventionen. Den rika delen av världen har under senare år också blivit allt mer stängd för dessa grupper. På så vis används flyktingkonventionen för att begränsa möjligheterna att komma till den rikare delen av världen, snarare än att ses som en garanterad miniminivå för skydd.

Flyktingkonventionen behöver stärkas för att bättre motsvara dagens förhållanden. I dagens politiska klimat, då starka nationalistiska och högerextrema vindar blåser, måste fokus dock främst ligga på att försvara och hävda den flyktingkonvention som ligger fast.

3 Ändringar i utlänningslagen

Sommaren 2021 trädde ändringar i utlänningslagen i kraft, efter fem år med begränsningslagen (lagen [2016:752] om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige). Dessa ändringar, som baseras på betänkandet från den parlamentariska migrationskommittén, innebar att huvuddragen i begränsningslagen blev permanenta.

Regeringen motiverade ändringarna med formuleringen: ”Det finns behov av ändrade regler för att regelverket om möjlighet att beviljas uppehållstillstånd i Sverige ska vara långsiktigt hållbart och inte väsentligen avvika från regelverken i andra EU-länder. Regelverket ska vara humant, rättssäkert och effektivt och värna asylrätten.”

Vänsterpartiet instämmer i att det behövs en ny migrationspolitik. Vi anser att den svenska asyllagstiftningen behöver förbättras och utvecklas. Efter flera års tvära kast och otillräckligt beredd lagstiftning är det hög tid att skapa en genomtänkt och solidarisk flyktingpolitik som tar avstamp i internationella konventioner och deras andemening. Tyvärr lever de nu genomförda förändringarna varken upp till regeringens ambitioner eller Vänsterpartiets förhoppningar.

Förändringarna innebar att den kraftigaste omsvängningen av svensk migrationslagstiftning någonsin (begränsningslagen), med undantag av några mindre ändringar, blev permanent. Sverige har därmed en lagstiftning som är näst intill så sträng den kan vara utan att bryta mot de konventioner och den EU-rätt som Sverige är bundet att följa. Denna förändring har lett till dramatiska försämringar av förutsättningarna för de som söker skydd i Sverige, för integrationen och för samhället i stort.

I propositionen bakom lagändringen konstaterade regeringen själv att förslagen skulle leda till försämringar ur ett barnrättsperspektiv, försämrade jämställdhet, försämrade integration samt vissa försämringar avseende nyanländas hälsa. Förklaringen till att regeringen ändå ville genomföra alla dessa försämringar var att den ansåg det sannolikt att de skulle få färre människor att söka skydd i Sverige och att de skulle leda till att andra länder tog ett större ansvar.

Vänsterpartiet står inte bakom ambitionen att färre ska söka skydd i Sverige. Det finns inte heller stöd för föreställningen att de strängare reglerna skulle leda till att färre söker sig hit eller att andra länder tar ett större ansvar. Det har fem år med begränsningslagen visat. Förändringarna är i stället uttryck för den sämsta formen av symbolpolitik, som syftar till att skyla över oförmågan att bygga upp en robust välfärd och utjämna klyftorna i samhället genom att skylla på de som sökt skydd från krig och förtryck. Som resultat blir Sverige ett sämre land att leva i, både för den som söker skydd och för alla andra som lever här. Vänsterpartiets svar på de förändringar av utlän-

ningslagen som trädde i kraft sommaren 2021 beskrivs närmare i slutbetänkandet från migrationskommittén (SOU 2020:54) samt i motionerna 2022/23:1230 och 2020/21:4064.

4 Paradigmskifte

Omläggningen av migrationspolitiken under S-MP-regeringen, med begränsningslagen som främsta exempel, innebar ett skifte när det gäller synen på rättigheter och integration. Från att se rättigheter som en väg till integration valde en majoritet i riksdagen – under ledning av Socialdemokraterna – att använda undandragande av rättigheter som ett sätt att försöka skrämja bort människor på flykt. Omläggningen av politiken motiverades nästan uteslutande med att de försämrade levnadsvillkoren för nyanlända skulle få färre att söka sig till Sverige.

Den högerkonservativa regering som tillträdde 2022 tar detta skifte ett steg längre genom att föreslå en politik som syftar till att få människor som redan befinner sig i Sverige att vilja lämna landet. Deras politik innebär därmed att levnadsvillkoren försämras även för människor som levt i Sverige under lång tid. Regeringen bygger på ett samarbete mellan delar av den forna Alliansen och Sverigedemokraterna – det organiserade kapitalets och den organiserade rasismens parlamentariska företrädare. Tidöavtalets skrivningar pekar fram mot en ekonomisk politik som liknar Alliansens negativa arbetslinje, men nu med etniska förtecken.

Alliansregeringen riktade sina attacker mot sjuka och arbetslösa. När sjukförsäkringen och a-kassan skulle nedmonteras beskrevs dessa grupper som lata, simulanter och belastningar för samhället. Därmed blev nedskärningarna lättare att motivera. I Tidöavtalet har utrikesfödda fått ta över rollen som grunden till Sveriges alla problem. Genom att utmåla dem som inte fötts här som ett hot och en belastning blir det lättare att villkora deras välfärd och rättigheter. Att montera ned trygghetssystemen, välfärden och rättighetsskydden är lättare att motivera om man pekar på vissa grupper och börjar där. Det är dock tydligt att det inte kommer att sluta där.

Vänsterpartiet kommer aldrig att acceptera en sådan politik, som splittrar och delar upp samhället i olika grupper med olika rättigheter. Vi vet att vårt starkaste verktyg är solidaritet. Genom en stark och robust välfärd som omfattar oss alla kan vi alla få förutsättningar att skapa goda liv för oss själva och ett gott och tryggt samhälle tillsammans. Det är dags för ett nytt paradigmskifte.

5 En återgång till den tidigare utlänningslagstiftningen

Vänsterpartiet kan med stor sorg konstatera att det finns en majoritet i Sveriges riksdag som vill stoppa människorna som flyr från krig och förtryck, i stället för att bekämpa anledningarna till flykten och vapenexporten till de krigande förtryckarna. Som låter världens rikaste kontinent anlita turkisk militär och libyska miliser till att beskjuta människor på flykt och trycka bort dem från EU:s gränser, i stället för att samarbeta för ett humant mottagande av dem som tvingas att fly. Som använder bistånd för att tvinga fattiga länder att stoppa människor på flykt, samtidigt som den inte agerar för att stoppa skatteflykten från samma länder. I en tid då nöden är enorm, när rekordmånga människor befinner sig på flykt och de humanitära behoven är stora behövs Sveriges röst

som humanitär stormakt. Majoriteten i Sveriges riksdag vill i stället göra Sverige till en humanitär lilleputtstat.

Vänsterpartiet anser att problemet är det faktum att människor runtom i världen tvingas att fly för sina liv, inte att några få av dem vill söka skydd i Sverige. Tvärtom är det något som vi är, och ska vara, stolta över. Att Sverige har varit känt som ett land där människors rättigheter respekteras, där även kvinnor och barn har rättigheter och goda förutsättningar att förverkliga sina livsambitioner, är en bild som vi vill värna och förstärka. För att det ska vara annat än en falsk bild i framtiden krävs dock aktiv handling.

Ambitionen bakom den nya lagstiftningen tycks vara att Sverige ska bli ett sämre land, som människor inte vill bo och leva i. Det är en politisk vision som Vänsterpartiet är mycket främmande för.

Insikten att borttagande av rättigheter aldrig stannar vid att omfatta specifika grupper förpliktigar. Asylrätten skapades inte för dagar av fred och frihet utan för svåra tider då mänskligheten visar upp sina allra värsta sidor. I ruinerna av andra världskrigets förintelse och fasor, som då drivit många miljoner människor på flykt, kom insikten att det krävs ett löfte mellan stater för att i framtiden garantera människor en fristad undan krig, förföljelser och grymhet. Historiskt ser vi, från misslyckade internationella försök att enas om att rädda judar undan den förestående Förintelsen 1938, till skärpt migrationslagstiftning i Sverige under Balkankriget och nutidens misslyckade försök att hitta gemensamma ansvarstaganden i EU, att det är lättare för stater att enas om att stänga gränser och skärpa lagstiftning än att besluta om system för att rädda människor på flykt. Därför är asylrätten en grundläggande rättighet som måste försvaras, i vårt samhälle och internationellt.

Kvotflyktssystemet måste alltid kompletteras med andra vägar till skydd. Här behöver Sverige visa vägen genom att delta i fördelning av kvotflyktingar och omfördelning av flyktingar inom EU och samtidigt försvara rätten att söka asyl via fler lagliga vägar och en utlänningslag som rättvist och rättssäkert lever upp till innehållet och andemeningen i de konventioner som Sverige är bundet av.

Mot denna bakgrund stod Vänsterpartiet inte bakom begränsningslagen eller förändringarna i utlänningslagen. Dessa lagändringar gör inte asyllagstiftningen mer långsiktigt hållbar, human, effektiv och rättssäker, snarare tvärtom. Därför vill Vänsterpartiet se en återgång till utlänningslagen som den såg ut innan begränsningslagen trädde i kraft.

Regeringen bör återkomma med förslag om att återgå till utlänningslagen som den såg ut innan begränsningslagen trädde i kraft. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Översyn och övergångsbestämmelser

Vid en återgång till utlänningslagen som den såg ut innan begränsningslagen trädde i kraft bör situationen för dem som drabbats av de senaste årens migrationspolitik åtgärdas. Vänsterpartiet anser även att regeringen borde ha adresserat problematiken med att utlänningslagen står över LVU, som i flera fall inneburit att beslut fattats om att utvisa barn som tvångsomhändertagits tillsammans med de föräldrar som förvaltningsrätten konstaterat saknar förmåga att tillgodose barnens behov.

Det finns flera andra brister i den ordinarie utlänningslagen som borde ses över vid en återgång till den. En återgång till utlänningslagen kräver också särskilda övergångs-

bestämmelser för att exempelvis hantera återgången till permanenta uppehållstillstånd som huvudregel.

Vid en återgång till utlänningslagens lydelse före den 20 juli 2016 bör regeringen återkomma med förslag på en översyn av lagen och nödvändiga övergångsbestämmelser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.1 Regularisering

Vänsterpartiet anser att det behövs en tydligare reglering i lagstiftningen för dem som levt i Sverige under lång tid utan tillstånd, en form av regularisering. Behoven av en lösning för dessa grupper aktualiserades under coronapandemin, som ledde till ytterligare ökad utsatthet och osäkerhet för berörda grupper.

Begränsningslagen har, tillsammans med flera andra ändringar av migrationspolitiken de senaste åren, lett till ett ökat antal papperslösa och till större utsatthet och osäkerhet inom gruppen. Bland annat behövs en långsiktigt hållbar lösning för dem som omfattas av den s.k. gymnasielagen, men också för andra som drabbats av lång väntan, ovisshet och rättsosäkra asylprocesser.

De som omfattas av den s.k. gymnasielagen kom till Sverige som barn och sökte skydd här undan krig och förtryck. De flesta kom innan migrationspolitiken svängde, innan högerpolitiker och borgerliga ledarsidor började skrika om systemkollaps och innan riksdagen bestämde att vi skulle ha så sträng asyllagstiftning som möjligt. Genom gymnasielagen skulle de få en ny chans, men lagen var så dåligt konstruerad att den ovisshet och oro som drabbat gruppen kvarstod. Vänsterpartiet såg bristerna och försökte åtgärda dem, men regeringen ville annorlunda och nu lever många ensamkommande med konsekvenserna.

I debatten kallas de för ”vuxna män utan asylskäl”. Sanningen är att det handlar om barn som sökte och behövde skydd i Sverige. De har behandlats fruktansvärt illa till följd av politiska beslut och har hunnit bli vuxna under tiden. När vi ser att ensamkommande far illa, att det psykiska lidandet växer, med en kraftig överrepresentation av självmord inom gruppen som följd samt att de utnyttjas i brottslighet och är en del av ett växande skuggsamhälle så måste vi agera. Det är politiska beslut som skapat problemen och politiska beslut som kan åtgärda dem. En stor del av de ensamkommande som lever i Sverige har stadgat sig här. De har skaffat vänner och familjer, de har lärt sig språket, engagerar sig i föreningslivet och kämpar med studierna – som alla andra unga människor. Det svenska samhället har dessutom investerat i dem och de är nu en del av Sverige. De är redo att bidra till samhället och de behövs i ett Sverige med skriande brist på arbetskraft inom både offentlig och privat sektor samt med en åldrande befolkning.

Utan politiska beslut som löser situationen kommer en stor del av gruppen att tvingas att leva som papperslösa i Sverige. Vänsterpartiet anser normalt inte att amnesti är rätt väg att gå för att skapa en human och rättssäker asylprocess, men i vissa akuta lägen är det nödvändigt för att rätta till orimliga effekter av tidigare beslut. Vi vill i första hand se en långsiktig förändring av migrationspolitiken i en mer human, välkomnande och ansvarstagande riktning. Därför vill vi se en återgång till utlänningslagen som den såg ut innan begränsningslagen trädde i kraft, med vissa justeringar. Att bevilja permanenta uppehållstillstånd till de ensamkommande som har varit i Sverige i över ett år skulle kosta staten omkring 250 miljoner kronor.

De ensamkommande barn och unga som varit i Sverige i över ett år ska beviljas permanenta uppehållstillstånd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En lösning behövs också för alla andra som drabbats av bristerna i den lagstiftning som gällt under senare år. De senaste årens utveckling i Afghanistan har blixtbelyst den utsatta situation som bl.a. barnfamiljer med utvisningsbeslut till Afghanistan befinner sig i. Hur en sådan lösning ska utformas, vilka avgränsningar som behöver göras och vilka som bör omfattas är komplexa frågor som kräver närmare granskningar. Vänsterpartiet anser därför att regeringen bör tillsätta en utredning som undersöker möjligheterna att införa en form av regularisering. Det finns olika liknande regleringar i andra länder som en utredning bör undersöka.

Regeringen bör utreda möjligheten att införa en form av regularisering för den som levt i Sverige under en längre tid oavsett tidigare uppehållsrättslig status. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.2 Övergången från barn till vuxen

18-årsgränsen är viktig för att värna barns rättigheter och ge dem ett starkare skydd. I dag har gränsen blivit alltför absolut. Det finns inget stöd för att påstå att den som är 18 år lättare klarar av att återvända till det land hen flytt från än den som är 17 år. Våldet och förtrycket gör inga åldersbedömningar. I flera delar av den svenska lagstiftningen, exempelvis delar av asyllagstiftningen och lagstiftningen kring vård av barn, finns särskilda bestämmelser för ungdomar upp till 21 år. Möjligheterna att i utlänningslagen ta större hänsyn till denna åldersgrupp bör utredas, dock utan att försämra rättigheterna och skyddet för dem som är under 18 år. Utöver det bör asylsökande bedömas enligt den ålder de har när de ansöker om asyl, något som slagits fast i domar från Europadomstolen.

Regeringen bör genomföra en översyn av utlänningslagens åldersgränser och vilka konsekvenser de har i syfte att stärka skyddet för dem mellan 18 och 21 år. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.3 Stärk barnrättsperspektivet i utlänningslagen

Skyddet för barn är för svagt i utlänningslagen. Vänsterpartiet anser att lagen bör ses över för att säkerställa att den överensstämmer med barnkonventionen. De rekommendationer som FN:s barnrättskommitté gett till Sverige om förföljelse som barn utsätts för måste återspeglas i utlänningslagen. Barns rätt till individuell prövning av sina asylskäl måste stärkas.

Regeringen bör återkomma med förslag om att tydliggöra barnspecifika former av förföljelse som flyktinggrund i utlänningslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare utgör det s.k. olämplighetsrequisitet i paragrafen om barnets rätt att komma till tals i utlänningslagen i dag ett hinder för att barnets rättigheter ska tillgodoses. Det måste därför tas bort. Barnets rätt till information måste stärkas. Barnets bästa ska utredas och särskilt beaktas i alla fall som rör ett barn, och vid bedömningen av barnets bästa måste hänsyn tas till barnets åsikter. Handläggningen av asylärenden som rör barn måste ha ett tydligt barnrättsperspektiv.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka barnets rätt att komma till tals i utlänningslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Genom propositionen Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv (1996/97:25) genomfördes en förändring i lagen om vård av unga som innebar att utlänningslagen alltid går före vid en lagkollision. I flera fall har detta inneburit att beslut fattats om att utvisa barn som tvångsomhändertagits tillsammans med de föräldrar som förvaltningsrätten konstaterat saknar förmåga att tillgodose barnens behov. Vänsterpartiet anser att denna ordning bör ses över så att utvisningar av tvångsomhändertagna barn förutsätter godkännande av socialnämnden, för att Sverige ska leva upp till skyldigheterna i förhållande till barnens bästa.

Regeringen bör återkomma med förslag om att utvisningar av tvångsomhändertagna barn förutsätter godkännande av socialnämnden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.4 Stärk barnrättsperspektivet i asylutredningen

För att asylprocessen ska bli korrekt, för att alla uppgifter ska komma fram på ett rättvisande sätt och för att den asylsökande ska känna förtroende för processen och Migrationsverket måste utredningarna ske på ett sätt som skapar förtroende hos de asylsökande. När Migrationsverket intervjuar barn använder de ett protokoll som får samtalen att likna förhör. En sådan ingång i en asylutredning, där den asylsökande känner sig som en misstänkt brottsling från början, kommer aldrig att kunna skapa det förtroende som behövs.

De ofta svåra och traumatiska upplevelser som asylsökande barn varit med om är krävande att prata om och riskerar att utelämnas med de nuvarande utredningsmetoderna. Under den period av hög belastning på Migrationsverket som rått till följd av det stora antalet asylsökande 2015 har barnrättsgruppen på Migrationsverket tagits bort. Kunskaperna om barns specifika behov blir därmed bristande och prövningen av deras skyddsskäl ofrånkomligen lidande.

Barnrättsperspektivet måste stärkas i asylutredningarna. Det är delvis en kunskapsfråga. Därför anser Vänsterpartiet, precis som Barnombudsmannen, att barnanpassade utredningsenheter bör inrättas på Migrationsverket. Migrationsverkets metoder behöver utvecklas för att säkerställa att barn kommer till tals på ett bra och meningsfullt sätt, i synnerhet yngre barn och barn med funktionsnedsättning. Ambitionen bör vara att barn alltid ska höras av särskilt utbildade utredare som har tillgång till aktuell landinformation om barns livsvillkor. Även tolkar ska ha särskild kunskap om barn i asylprocessen och barns grundläggande rättigheter.

Regeringen bör återkomma med förslag om inrättande av barnanpassade utredningsenheter på Migrationsverket. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det är särskilt viktigt att barns asylutredningar prioriteras eftersom barn är extra utsatta. Minnen kan både blekna och påverkas under tiden. Tiden mellan asylansökan och asylutredning måste därför kortas. En gräns på maximalt två månader från registrering till asylutredning, som Barnombudsmannen föreslår, vore att föredra.

Regeringen bör återkomma med förslag om en tidsgräns för start av asylutredningar som rör barn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I dag finns stora brister i hur handläggningen av ärenden där barn söker asyl går till. Varken lagar, förordningar eller Migrationsverkets egna rättsliga ställningstaganden och andra föreskrifter följs på ett tillfredsställande sätt, enligt Barnombudsmannen. Det bör därför inrättas en inspektion med uppdrag att granska om Migrationsverkets regelverk och rutiner tillämpas som det är tänkt.

Regeringen bör återkomma med förslag om inrättande av en särskild inspektion för att säkerställa att Migrationsverkets rutiner och riktlinjer tillämpas rättssäkert och enhetligt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.5 Feministisk migrationspolitik

Vänsterpartiet är ett feministiskt parti. För oss innebär det att all vår politik präglas av en feministisk analys och ger samma möjligheter och rättigheter till alla människor oavsett kön. Vi för en feministisk migrationspolitik. Dagens svenska migrationspolitik präglas av patriarkala strukturer. Möjligheterna att ta sig till Europa, att få asyl, mottagandet och vägarna till etablering i Sverige är anpassade för män. Flyktvägen till Europa och Sverige är farlig och kantad av stor utsatthet. Resan över Medelhavet sker med livet som insats.

Livet på flykt medför stora hot mot den egna säkerheten för alla. Kvinnor är särskilt utsatta. Rapporterna är många om sexuella trakasserier och övergrepp och om hur kvinnor erbjuds tjänster från lägervakter, poliser och smugglare i utbyte mot sex. Inskränkningarna av rätten till familjeåterförening gör det svårare för kvinnor att ta sig till Sverige. Kvinnor och barn tvingas därmed ut i osäkra båtar på Medelhavet. Den enda vägen till permanent uppehållstillstånd blir att få ett fast arbete, samtidigt som vi vet att nyanlända kvinnor har svårare att få jobb än män. Vänsterpartiet tar patriarkala strukturer och bristande jämställdhet på allvar. När de används som slagträ i debatten för att misstänkliggöra flyktingar skadar det arbetet för jämställdheten och spär på rasistiska strömningar.

Med en feministisk migrationspolitik kan vi säkerställa ett värdigt och inkluderande mottagande där alla människor har samma möjligheter att ta sig till Sverige och samma möjligheter att etablera sig i samhället. Det är så vi har byggt ett av världens mest jämställda länder och det är så vi fortsätter att bygga ett mer rättvist och jämlikt Sverige.

Vänsterpartiets politik kring flyktingmottagande ur ett feministiskt perspektiv presenteras i motionen Rättighetsbaserat flyktingmottagande byggt på välfärd (2019/20:220).

Flickor utgör en relativt sett liten del av de ensamkommande barn och unga som söker asyl i Sverige. De flickor som har flytt kan vara extra utsatta om de ska av- eller utvisas. Flykten i sig, och ett liv på egen hand i Sverige, kan utgöra så pass allvarliga hot mot dem om de skulle återvända att det bör kunna räknas som skyddsskäl i sig i vissa fall. Migrationsverket bedriver ett utvecklingsarbete när det gäller genusmedveten asylprövning genom den jämställdhetsintegrering som verket tillsammans med en rad andra myndigheter genomför. En del av det arbetet är det rättsliga ställningstagande om förföljelse p.g.a. kön avseende kvinnor som tagits fram. Mycket pekar dock på att kunskapen om specifika asylskäl för ensamkommande flickor behöver stärkas.

Regeringen bör utreda behoven av ökad kunskap om ensamkommande flickor och specifika asylskäl för gruppen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.6 Hbtqi-personers rättigheter i asylprocessen

Under 2020 publicerade RFSL en omfattande rättsutredning om migrationsmyndigheternas utredning, prövning och bedömning av hbtqi-personers asylskäl. Utredningen, som granskade över 2 000 enskilda beslut och domar i hbtqi-asylärenden, visade att Migrationsverket och migrationsdomstolarna systematiskt gör felaktiga bedömningar och tillämpar otillåtna avslagsmotiveringar i strid med svensk och internationell rätt i hbtqi-asylärenden. Rättsosäkerheten är utbredd i hbtqi-asylärenden och skyddsbehövande hbtqi-asylsökande nekas systematiskt skydd och utvisas därmed till länder där de riskerar förföljelse. År 2023 genomförde RFSL en uppföljande rättsutredning baserad på 1 360 domar och beslut från migrationsdomstolarna och Migrationsverket mellan november 2020 då den första rättsutredningen publicerades och fram till maj 2023. RFSL konstaterar att de nödvändiga förändringar som efterfrågades i utredningen från 2020 uteblivit.

Enligt RFSL:s utredning från 2020 ställer migrationsmyndigheterna ett antal krav för att sökande ska göra sina hbtqi-asylskäl trovärdiga och tillförlitliga. Bland annat ska hen ha genomgått en inre process fram till insikt om sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck. Hen ska ha känt eller åtminstone kunna reflektera kring känslor av olikhet, stigma och skam. Ju mer tabu hbtqi är i hemlandet, desto mer krävs att den sökande kan prata om det. Kravet är ologiskt och strider mot utlänningslagen. Den som tagit ”för stora risker” anses inte trovärdig och får avslag. Detta baserar sig på fördomen att hbtqi-personer inte tar risker.

Kraven som myndigheterna ställer utgår från den felaktiga och stereotypa föreställningen att hbtqi-personer har universellt gemensamma erfarenheter som kan utredas och bedömas. Skyddsberättigade hbtqi-personer som inte har eller kan beskriva dessa erfarenheter anses inte trovärdiga, får avslag och utvisas. Kraven strider mot UNHCR:s riktlinjer, EU-rätten, EU-domstolens praxis, utlänningslagens förarbeten och Migrationsverkets eget rättsliga ställningstagande, enligt RFSL:s utredning. Trots att det sedan 15 år är förbjudet i svensk rätt och sedan 10 år i internationell rätt att kräva att asylsökande ska dölja sin hbtqi-identitet, används diskretionskrav i 53 procent av ärendena från länder som Irak, Kenya, Etiopien, Jordanien, Libanon och Ryssland – länder där hbtqi-personer straffas med böter, tortyrklassade ”tester” och avrättning. Transpersoners asylskäl prövas felaktigt eller inte alls. Könsidentitet prövas som homo- eller ”transsexuell” läggning. Könsuttryck feltolkas som sexuell läggning eller ”ett personlighetsdrag”. Det leder till felaktiga avslag och utvisningar av transpersoner till länder där de kan straffas med döden. RFSL menar också att rättsosäkerheten är utbredd i hbtqi-asylärenden. På denna punkt tycks migrationsmyndigheterna ha utvecklats sedan 2020. Sammanblandningen av de olika juridiska asylskälen sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck bedöms ha minskat i den uppföljande utredningen.

Grundläggande förvaltningsrättsliga principer om enhetlighet och förutsebarhet uppfylls inte. Identiska berättelser, omständigheter och landrapporter bedöms olika. Vissa beviljas asyl medan andra lika skyddsbehövande får avslag och utvisas till förföljelse. Sent framförda hbtqi-asylskäl bedöms ofta vara icke trovärdiga och tillförlitliga, och 9 procent avslås vid en ny prövning.

Av de granskade ärendena i den uppföljande utredningen från 2023 avslogs 96 procent. Den absolut vanligaste orsaken till avslag är att myndigheterna bedömer att trovärdigheten brister. Just trovärdighetsbedömningar avseende hbtqi-personers asylskäl har mött omfattande kritik, även internationellt. Denna kritik har också resulterat i ett arbete på

EU- och FN-nivå som enligt RFSL kan leda till förändringar som påverkar den svenska rättstillämpningen, vilket dock kan ta tid. Vänsterpartiet välkomnar den utvecklingen men anser samtidigt att den svenska regeringen bör göra mer för att stärka rättssäkerheten för hbtqi-flyktingar och att det behöver ske omgående.

Utifrån rättsutredningen 2020 riktar RFSL 17 rekommendationer till de asylprövande myndigheterna. De rekommenderar bl.a. att den asylsökandes självidentifikation ska vara utgångspunkt vid utredning, prövning och bedömning i hbtqi-asylärenden samt att migrationsmyndigheterna ska upphöra med och helt överge idén om att det är möjligt att objektivt fastställa någons sexuella läggning eller könsidentitet. Vidare anser de att migrationsmyndigheterna ska upphöra med krav på och förväntningar om att vissa erfarenheter ska ha ägt rum och kravet på att den sökande ska redogöra för och beskriva dessa. Migrationsmyndigheterna ska också vid bedömningen ta hänsyn till den sökandes personliga förutsättningar, situation och omständigheter, vilka påverkar dennes individuella förmåga att ge en sammanhängande muntlig redogörelse och upphöra med kravet på att den asylsökande har känt eller åtminstone måste reflektera kring olikhet, stigma och skam. RFSL rekommenderar också migrationsmyndigheterna att upphöra med otillåtna diskretionskrav och samtliga stereotypa antaganden om hbtqi-personer som läggs till grund för avslagsmotiveringar.

I den uppföljande utredningen från 2023 vidhåller RFSL att de tidigare rekommendationerna fortsatt är relevanta och riktar ytterligare rekommendationer till regering och riksdag. RFSL rekommenderar bl.a. regeringen att i regleringsbrev till Migrationsverket ge en tydlig instruktion om och krav på kvalitetssäkring i utredningar, prövningar och bedömningar av hbtqi-asylärenden samt att ge Migrationsverket i uppdrag att utbilda samtlig operativ personal löpande i utredning, prövning och bedömning av skyddsbehov som grundas på sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck. Vidare menar RFSL att regeringen bör ge Migrationsverket i uppdrag att föra statistik över hbtqi-asylärenden och vilken skyddsgrund ett asylärende beviljas eller avslås på samt att tillsätta en utredning av rättssäkerheten i hbtqi-asylärenden.

Vänsterpartiet instämmer i RFSL:s analys av situationen för hbtqi-personer i asylprocessen och i de rekommendationer som förs fram i båda rättsutredningarna.

Regeringen bör återkomma med förslag om att stärka skyddet för hbtqi-personer i asylprocessen utifrån beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Tolkar och tolkning är ett viktigt inslag i asylprocessen och det är därför viktigt att den tolk som anlitas av Migrationsverket i förekommande fall har sådan kompetens om hbtqi-frågor att tolken kan bemöta den asylsökande på ett respektfullt sätt samt behärskar hbtqi-relevanta ord.

Regeringen bör säkerställa att Migrationsverket kan erbjuda tolkar med hbtqi-kompetens. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 En rättssäker asylprövning

Vänsterpartiet anser att rättssäkerheten inom asylprocessen behöver utredas närmare än vad som varit möjligt inom ramen för Migrationskommitténs arbete. Därför bör en separat utredning tillsättas med syftet att lämna förslag på hur rättssäkerheten inom asylprocessen kan förstärkas.

Migrationskommittén gör i sitt betänkande bedömningen att rättssäkerheten är god. Vänsterpartiet delar inte den bedömningen och anser dessutom inte att kommittén visar att det finns täckning för det påståendet. Att kommittén dessutom påstår att de förslag till förändringar i utlänningslagen som den föreslog i sig skulle leda till ökad rättssäkerhet är inte heller belagt. Tvärtom cementeras med förslagen flera källor till rättsosäkerhet, såsom skyddsgrundens betydelse för vilka rättigheter man får.

De senaste åren har visat att rättssäkerheten inom asylrätten är allt annat än god. Det handlar om allt från svåröversiktlig materiell rätt till process och bedömningar som inneburit rättsförluster och i många fall reella hinder för att skyddsbehövande människor ska få asyl. En del strukturella problem finns också, t.ex. bristande kvinno-, barn- och hbtqi-perspektiv (som beskrivs närmare ovan), bristande anpassningar för personer med funktionsnedsättningar, tolkproblem samt inkonsekventa och felaktiga förvarsbeslut.

Det finns omfattande kritik mot hur asylprocessen fungerar i dag, inte minst från asylrättsjurister, människorättsorganisationer och civilsamhällesorganisationer. Detta gäller t.ex. kvalitet och metoder för trovärdighetsbedömningar, medicinska åldersbedömningar och landinformation. Om rättssäkerheten inte tas på stort allvar finns det risk för att förtroendet för asylprocessen försämras ytterligare. Förtroendet för processen är en förutsättning för acceptans av de beslut som fattas. En process med högre förtroende blir därmed mer effektiv.

En utredning av rättssäkerheten bör granska asylprocessens alla delar och ta hänsyn till det som skiljer asylärenden från andra förvaltningsrättsliga processer och beslut. Utredningen bör särskilt studera hur förutsättningarna för extra utsatta och marginaliserade grupper kan förbättras och likställas med övriga grupper och den bör inte utgöras av parlamentariker.

Regeringen bör tillsätta en utredning för att se över rättssäkerheten inom asylprocesser utifrån beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Utvidga rätten till familjeåterförening

En av få lagliga vägar till Sverige går genom familjeåterförening. Rätten till familjeåterförening är i dag inskränkt genom både lagstiftning och praktiska hinder. Om fler familjer på flykt skulle tillåtas att återförenas, skulle det innebära att många människor slapp ta den livsfarliga vägen över Medelhavet. Att få bo ihop med sin familj är en mänsklig rättighet som har starkt skydd i internationella konventioner. Vänsterpartiet vill se en utvidgning av rätten till familjeåterförening.

8.1 Familjeåterförening i praktiken

Principen om familjens enhet fastslogs första gången 1948 i FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter. Att familjen har rätt till samhällets och statens skydd har sedan dess fastslagits i flera konventioner om mänskliga rättigheter. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter ska ett barns ansökan om familjeåterförening behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt; dessutom ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet. Detta har införlivats i EU:s familjeåterföreningsdirektiv (2003/86/EG) som Sverige har implementerat i sin lagstiftning.

Inskränkningarna i rätten till familjeåterförening i den nya lagstiftningen får mycket stora konsekvenser för människor på flykt, asylsökande och nyanlända. Sedan tidigare finns stora brister i hur denna rättighet efterlevs. För att få rätt att återförenas med en familjemedlem som har fått uppehållstillstånd i Sverige måste den som är kvar i sitt hemland intervjuas vid en svensk ambassad. Flera ambassader, exempelvis de i Damaskus, Bagdad och Kabul, har inte hanterat ansökningar om familjeåterförening sedan en tid tillbaka. Medborgare i dessa länder tvingas därmed vända sig till beskickningar i andra länder, ofta med långa väntetider och begränsade möjligheter till inresa. På så vis begränsas möjligheterna till familjeåterförening även för de som uppfyller de högt ställda lagkraven. Att utöver en mycket sträng lagstiftning också införa andra hinder för att familjer ska kunna leva tillsammans är oanständigt.

Regeringen bör återkomma med förslag på hur rätten till familjeåterförening kan stärkas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.2 Ta bort 18-årsgränsen för familjeåterförening

Utlänningslagen innehåller en 18-årsregel som innebär att uppehållstillstånd p.g.a. familjeanknytning mellan föräldrar och barn endast beviljas om barnet är under 18 år. Vänsterpartiet anser att denna bestämmelse är onödigt snäv. Om en person i familjen (begreppet familj avser i gällande lagstiftning en kärnfamilj bestående av föräldrar och barn [biologiska eller adopterade]) har skyddsbehov är det sannolikt att samma sak gäller även för övriga familjen. För de flesta av oss är relationen mellan föräldrar och barn livslång, och det är orimligt att kräva att den ska avslutas just för att barnet hunnit fylla 18 år. I en situation där det som nu finns mycket få lagliga vägar för att få skydd i EU ger en vidgning av denna bestämmelse dessutom möjlighet att ge fler människor skydd utan att de ska behöva riskera livet.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett borttagande av 18-årsregeln i utlänningslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.3 Återinför sista länken-bestämmelsen

Tidigare fanns en s.k. sista länken-bestämmelse i utlänningslagen som innebar att om en enda familjemedlem var kvar i hemlandet kunde denne beviljas uppehållstillstånd för att komma till Sverige och leva med den övriga familjen här. När bestämmelsen togs bort stängdes dörren för många av dessa människor. Det finns åtskilliga exempel på kvarvarande, åldriga föräldrar som har separerats från sina vuxna barn p.g.a. att den typen av familjeåterförening har omöjliggjorts. Vänsterpartiet anser att sista länken-bestämmelsen måste återinföras.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett återinförande av sista länken-bestämmelsen i utlänningslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Öka antalet kvotflyktingar

Kvotflyktingar är flyktingar som via FN:s flyktingorgan UNHCR får vidarebosätta sig i något av de 25 länder i världen som har vidarebosättningsprogram, varav Sverige är ett. Flyktingarna väljs ut av UNHCR och varje land väljer självt hur många det vill ta emot. Kvotflyktingar bedöms vara särskilt utsatta för förföljelse p.g.a. ras, nationalitet eller annan utsatt samhällsgrupp och flygs ofta direkt från krisområdenas närhet till vidarebosättningslandet. Kvotflyktingar är den enda grupp som får permanent uppehållstillstånd direkt enligt den nuvarande asyllagstiftningen, och att komma till Sverige som kvotflykting är en av få lagliga vägar att ta sig hit på för människor på flykt. UNHCR bedömer att över 2 miljoner människor är i behov av vidarebosättning under 2023, jämfört med 1,4 miljoner under 2022. Samtidigt konstaterar UNHCR att målet om att vidarebosätta 90 000 människor under 2022 inte kommer att nås.

Tidigare tog Sverige emot mellan 1 700 och 1 900 kvotflyktingar varje år. Under den förra mandatperioden ökade regeringen antalet kvotflyktingar som Sverige tog emot i flera steg. Under 2017 ökade antalet till 3 400 per år, och 2018 till 5 000 per år. Den högnationalistiska regeringen har minskat antalet till 900 per år. Regeringen vill dessutom att de som vidarebosätts i Sverige ska väljas utifrån förutsättningar att kunna integreras väl i samhället, i stället för utifrån skyddsbehov.

Mot bakgrund av det stora behovet och den oroliga situationen på flera håll i världen samt av att asylmottagandet i Sverige ligger på historiskt låga nivåer är detta beslut ett oerhört svek mot människor på flykt världen över. Vänsterpartiet anser att Sverige ska ta emot fler kvotflyktingar; till att börja med bör vi återgå till att ta emot 5 000 per år. I vår budgetmotion för 2024 (2023/24:2385) avsätter vi resurser för att mottagandet av vidarebosatta ska öka till 5 000 per år.

Regeringen bör återkomma med förslag om att öka antalet som vidarebosätts till Sverige till 5 000 per år. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Återvändande

Vänsterpartiet är mycket kritiskt till de prioriteringar regeringen gjort i arbetet för att öka återvändandet av de som fått avslag på asylansökningar. Vi menar att fokus bör ligga på ett effektivt återvändande med bibehållen rättssäkerhet och mänsklig värdighet, inte på repressiva åtgärder.

I Svenska Röda Korsets mångåriga arbete med dessa frågor har det tydligt framkommit att positiva incitament är det bästa sättet att öka viljan till frivilligt återvändande. Det handlar om att utöka återetableringsstödet så att det omfattar fler nationaliteter, att ge behovsanpassad rådgivning efter avslag på asylansökan och inför återvändandet samt att ge riktade stödinsatser till särskilt utsatta grupper.

Att förbereda för de som ska återvända både materiellt och psykosocialt underlättar återvändandet. Dessa insikter bör vara vägledande i samarbeten och avtal med andra länder i stället för hot om indraget utvecklingsbistånd. De främsta utmaningarna i återvändandearbetet är antalet som ska ut- och avvisas, att en betydande del av de som ska av- och utvisas är svåra att hitta och att en del inte går att av- eller utvisa eftersom deras hemländer inte tar emot dem. Det framgår bl.a. av Delegationen för migrationsstudiers (Delmi) rapport De som inte får stanna: Att implementera återvändandepolitik

(2020:1) och av Riksrevisionens granskning Återvändandeverksamheten – resultat, kostnader och effektivitet (RiR 2020:7).

Rapporterna, som granskar återvändandepolitiken från ganska snäva perspektiv, lyfter behoven av ökad samordning mellan myndigheter och tydligare styrning. Delmis rapport lyfter målkonflikter och att de måste adresseras. Den säger inte att återvändandet ska gå före andra mål, vilket ibland hävdats i debatten. En svaghet i rapporten är att den ställer dessa mål i konflikt med varandra i stället för att lyfta fram hur de alla kan uppnås samtidigt och samspela genom en annan politik än den som nu förs. En politik som karaktäriseras av effektiva och rättssäkra asylprocesser med korta handläggningstider skulle leda till beslut som accepteras i högre grad och minskar risken för en stark anknytning till Sverige, vilket därmed underlättar återvändandearbetet. På så vis kan målen som i Delmis rapport ställs emot varandra i stället samverka för en bättre fungerande process. Vänsterpartiet menar att återvändandepolitiken bör vägledas av ambitionen att dessa mål ska samverka med varandra för att åstadkomma en process som är så bra som möjligt för alla inblandade.

I en senare publicerad rapport inom samma projekt har Delmi undersökt vad som påverkar viljan att återvända till ursprungslandet samt hur man lyckas med återintegrationen. Rapporten bygger på en studie baserad på 100 intervjuer med personer som har återvänt, såväl självmant som ofrivilligt, till Afghanistan respektive Irak. Under 2020 besvarade informanterna frågor om hur deras liv såg ut innan och under resan till Sverige, perioden under asylprövningen och efter själva återvändandet. Rapporten konstaterar att kombinationen av att inte vara tillräckligt informerad om den svenska asyl- och återvändandeprocessen och traumatiska upplevelser innan och under flykten har en inverkan på förmågan att förstå ett återvändandebeslut.

I rapporten konstateras ett glapp mellan det frivilliga och hållbara återvändande och den återintegration som är eftersträvat mål i Sverige och i EU och återvändarnas verklighet, som är en helt annan. Det bekräftas av att över hälften av respondenterna planerar att försöka fly på nytt.

I rapporten anförs att en bättre kommunikationsstrategi mellan myndigheter och migranter bör utformas och att en professionalisering av tolktjänster och de offentliga ombuden behövs, vilket också skulle stärka rättssäkerheten i asylprocessen. Återintegrationsprogram bör anpassas efter individernas behov, och uppföljning och utvärdering av de svenskfinansierade stödprogrammen bör göras för att identifiera brister och kunna förbättra rutiner. Lagliga vägar för arbete och studier ökar incitamenten för att återvända frivilligt, vilket i sin tur minskar en riskfylld återmigration och skapar bättre förutsättningar för en säker och reguljär migration. Slutsatserna från Delmis rapport stämmer väl överens med de från Röda Korsets mångåriga arbete på området och de förslag som Vänsterpartiet länge förespråkade.

Regeringen bör återkomma med en strategi för återvändandepolitiken som bygger på erfarenheter av vad som fungerar och där migrationspolitikens mål samverkar enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10.1 LMA

Våren 2016 genomfördes förändringar i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA). Förändringarna byggde på migrationsöverenskommelsen mellan den dåvarande regeringen och Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna och

Kristdemokraterna från 2015 och innebar att den som får avslag på sin asylansökan, undantaget barn och barnfamiljer, mister rätten till bistånd och boende.

Denna förändring har fått förödande effekter. I stället för att öka antalet som återvänder efter beslut om av- eller utvisning, vilket var syftet, har den lett till att fler lever som papperslösa i Sverige och under ännu större utsatthet. Vänsterpartiet var ensamt parti att rösta emot lagändringen. Vi ifrågasatte att den skulle få de effekter som regeringen eftersträvade. Valet mellan att följa eller inte följa ett av- eller utvisningsbeslut är valet mellan att återvända till den plats man flytt ifrån eller stanna kvar på den plats man flytt till. Även i de fall det bedöms saknas asylskäl flyr människor från hemska och osäkra förhållanden. Att tro att ett indraget bistånd skulle vara nog för att få dessa människor att vilja återvända är naivt.

Det finns en hel del dokumenterad erfarenhet om vilken typ av återvändandearbete som fungerar, inte minst från Svenska Röda Korsets verksamhet. Dessa erfarenheter har regeringen konsekvent ignorerat. Vår bedömning var, när förslaget lades fram, att förändringen i lagen skulle resultera i att allt fler skulle leva som papperslösa i Sverige och att situationen för människor som redan var väldigt utsatta skulle bli ännu svårare. Vissa kostnader minskar till följd av lagändringen, i och med att rätten till bistånd och boende försvinner för den aktuella gruppen, men andra kostnader ökar eller uppstår till följd av deras utsatta levnadssituation. Kostnader som belastar kommuner, ideella organisationer och lokalsamhället.

Vi kan nu konstatera att vi hade rätt i vår bedömning. Svenska Röda Korset gjorde en nulägesanalys av konsekvenserna av ändringen i LMA i början av 2017 och uppmärksammade då en ökad oro och utsatthet bland de personer som berörts av lagändringen och konstaterade att allt fler asylsökande med avslag hade kontaktat dem för att få stöd och hjälp. Omkring 90 procent av de berörda som Röda Korset hade haft kontakt med hade efterfrågat mat. Drygt 30 procent hade uppgivit en gravt försämrad hälsa. Det handlar framför allt om personer som inte längre har tillgång till för dem nödvändiga mediciner för att behandla t.ex. cancer, diabetes eller tarmsjukdomar. Över 80 procent av de som Röda Korset mött beskrev att de mår psykiskt dåligt till följd av den situation de befann sig i.

Asylrättscentrum har lyft flera fall där personer avhysts från sitt boende trots att de gjort allt de kunnat för att medverka vid av- eller utvisning. Röda Korsets erfarenheter stärker den bilden. Mer än 50 procent av de personer som Röda Korset mött uppgav att de inte förstod varför rätten till bistånd hade upphört och att något skriftligt beslut om att biståndet upphört inte överlämnats. De hade inte heller fått information om möjligheten att överklaga. I Röda Korsets rapport går också att läsa om gravida kvinnor som kastats ut på gatan till följd av lagändringen. Röda Korset beskriver också en ökning av antalet personer som lever utanför samhällets skyddsnät till följd av lagändringen och en ökad risk för att denna grupp exploateras genom utnyttjande på arbetsmarknaden, prostitution och droghandel. Det innebär en ökad utsatthet för individen och även negativa konsekvenser för samhället i stort.

Erfarenheter från Norge visar på samma problem som Röda Korset beskrivit i sina rapporter, och när Nederländerna införde liknande begränsningar fälldes staten av Europarådets granskningskommitté för den sociala stadgan. Utredningen om uppehållstillstånd p.g.a. praktiskt verkställighetshinder gjorde en internationell utblick och studie av tidigare forskning bl.a. avseende inskränkningar av rättigheter för personer med lagakraftvunna av- eller utvisningsbeslut. Utredningen fann inga belägg för att fler

personer självmant lämnar ett land efter av- eller utvisningsbeslut när inskränkningar i rättigheter har genomförts.

Den tidigare regeringen tillsatte en utredning som bl.a. ska se över ändringarna i LMA och fler andra delar av lagen. Vänsterpartiet välkomnar att ändringarna i LMA ses över; vi har krävt det under flera år. Vi anser dock att ändringarna i lagen bör rivras upp omedelbart.

2016 års förändringar i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. ska rivras upp. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Verkställighetshinder

En del av de personer som fått avslag på sin ansökan om asyl kan inte återvända. I stället för att hantera detta faktum genom att föreslå möjligheter till uppehållstillstånd för dessa människor, har både Sverige och EU kommit med flera förslag på hur återvändandet ska öka genom hårdare tag och svårare levnadsvillkor för dessa människor. Den uppenbara konsekvensen är en större grupp papperslösa som lever i mycket utsatta situationer.

Varför människor hamnar i denna situation varierar. Dels kan det röra sig om statslösa som saknar ett anvisat mottagarland som ser sig vara folkrättsligt förpliktigt att bevilja inresetillstånd, dels kan en stat av politiska skäl vara ovillig att låta en medborgare återvända. En persons medborgarskap kan också ha dragits tillbaka eller så kan det vara omöjligt att ta sig till det anvisade mottagarlandet eller mycket svårt att få inresetillstånd.

I november 2016 tillsatte regeringen en utredning för att kartlägga förekomsten av och rättstillämpningen i ärenden om uppehållstillstånd där ett beslut om av- eller utvisning inte kan verkställas av praktiska skäl utanför den enskildes kontroll. Utredningens betänkande Uppehållstillstånd på grund av praktiska verkställighetshinder och preskription (SOU 2017:84) presenterades i november 2017 och visar att kraven på individen att bevisa att det finns praktiska hinder för återvändande är orimligt höga. Så är det även i fall där det i stort sett är omöjligt att få fram godtagbar dokumentation gällande praktiska hinder. Vidare godtar Migrationsverket sällan den dokumentation som lämnas.

Möjligheterna att få stanna i Sverige p.g.a. praktiska hinder efter ett beslut om av- eller utvisning är mycket små; det handlar om drygt 10 personer per år. Utredningen föreslår bl.a. ett förtydligande av lagstiftningen så att den vars av- eller utvisningsbeslut inte kan verkställas av skäl som ligger utanför individens kontroll beviljas uppehållstillstånd. Den föreslår också att frågan om statslösas rättsliga ställning utreds vidare. Tyvärr har regeringen inte tagit något av utredningens förslag vidare.

Vänsterpartiet menar att det borde ligga i alla länders intresse att motverka en lagstiftning, vare sig den är svensk eller EU-rättslig, som för med sig att fler människor tvingas att leva som papperslösa. Trots det får både Sveriges och EU:s politik just de konsekvenserna. Vi menar också att det är olyckligt att regeringen inte agerat utifrån de konstruktiva förslag som utredningen presenterat utan i stället fortsätter på den inslagna och repressiva vägen. Vi beklagar också att Migrationskommittén inte ville diskutera frågan.

Regeringen ska återkomma med förslag utifrån Uppehållstillstånd på grund av praktiska verkställighetshinder och preskription (SOU 2017:84). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Villkoren för ukrainska flyktingar och asylsökande

Till följd av Rysslands invasion av Ukraina har nästan 8 miljoner människor flytt landet. Av dem har närmare 5 miljoner människor fått tillfälligt uppehållstillstånd enligt EU:s massflyktsdirektiv. Närmare 50 000 personer har beviljats tillfälligt skydd i Sverige. Cirka 40 000 av dem bedöms fortfarande vara kvar i landet.

De ukrainska medborgare som har fått skydd i Sverige enligt massflyktsdirektivet ges i stort sett samma rättigheter och förutsättningar som asylsökande. Därmed tvingas de att leva på samma låga dag ersättning som asylsökande, de har ingen rätt att läsa sfi och de får endast vård som inte kan anstå.

Vänsterpartiet anser att såväl asylsökande som de ukrainska medborgare som fått tillfälligt uppehållstillstånd i Sverige enligt massflyktsdirektivet bör ges bättre levnadsvillkor, högre dag ersättning och förutsättningar för en meningsfull sysselsättning.

Beslutet att aktivera massflyktsdirektivet gällde till en början under ett år. EU-kommissionen förlängde nyligen giltighetstiden med ytterligare ett år. Direktivet kan gälla under maximalt tre års tid. Efter det kan insatser för återvändande eller reguljära asylprocesser ta vid. Det innebär att de människor som får uppehållstillstånd enligt direktivet kan behöva leva under de förutsättningar som direktivet ger i längre än tre års tid. Sannolikt kommer en betydande del av de som har fått skydd här att stanna en längre tid, kanske permanent.

12.1 Dagersättning

Dagersättningen för asylsökande har inte höjts sedan 1994. Redan då låg den under nivån för försörjningsstöd. Vuxna ensamstående får 71 kronor per dag, om de inte bor på en anläggning där måltider ingår. En vuxen som delar hushåll med någon annan vuxen får 61 kronor per dag. För barn betalas mellan 37 och 50 kronor per dag, beroende på ålder. En ensamstående vuxen som bor på en anläggning där måltider ingår får 24 kronor per dag.

Sverige betalar ut 2 100 kronor i månaden som mest till en ensamstående. Därmed är dag ersättningen lägre än i exempelvis Tyskland, Österrike, Spanien, Danmark, Finland och Norge. Dagersättningen för ensamstående uppgår till ca 3 600 kronor per månad i Österrike och Tyskland, till ca 3 334 kronor per månad i Finland och till 3 685 kronor per månad i Danmark. En ensamstående boende i anläggningsboende där mat ingår får omkring 720 kronor per månad i Sverige och omkring 1 397 kronor per månad i Tyskland.

Den undermåliga materiella standard som präglar tiden som asylsökande beskrivs som den främsta orsaken till bristande hälsotillstånd hos asylsökande i bl.a. Delmis rapport Asylsökandes möte med Sverige (2018:8). Migrationsverkets dåvarande generaldirektör Mikael Ribbenvik varnade i Ekots lördagsintervju (2022-03-26) för att den låga ersättningen leder till ökad social utsatthet. Precis som Stockholmspolisens, SKR och en rad människorättsorganisationer menade generaldirektören att denna

utsatthet ökar risken för trafficking, annat sexuellt utnyttjande och annan exploatering. Flyktingarna från Ukraina, som omfattas av samma regelverk som asylsökande, utgörs till mycket stor del av kvinnor och barn och hör nu till de särskilt utsatta.

Vänsterpartiet anser att dagersättningen bör höjas till nivån för riksnormen i försörjningsstödet. I vår budgetmotion för 2024 (2023/24:2385) föreslår vi att riksnormen höjs med 1 000 kronor per månad och hushåll samt 500 kronor per månad och barnhushåll och ytterligare 200 kronor per månad och barn. För en familj med två vuxna och två barn innebär Vänsterpartiets förslag att dagersättningen höjs från 6 540 kronor per månad till 14 970 kronor per månad, räknat i 2023 års nivåer. Dagersättningen bör för kommande år följa riksnormens utveckling. Förslaget skulle innebära att de statliga utgifterna ökade med omkring 850 miljoner kronor 2024.

Regeringen bör återkomma med förslag om att höja dagersättningen till nivån på riksnormen i försörjningsstödet och sedan räkna upp den enligt riksnormen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12.2 Meningsfull sysselsättning

En meningsfull sysselsättning i väntan på besked om ens framtid, i form av asylbeslut eller hur massflyktsdirektivet utvecklas, är tillsammans med de materiella villkoren den viktigaste faktorn för hälsan för den berörda gruppen. Vänsterpartiet anser att de som lever i en oviss väntan till följd av sin flykt bör ges goda förutsättningar till en meningsfull sysselsättning. Det handlar framför allt om att lära sig språket och delta i andra utbildningsinsatser.

Att kunna det svenska språket är viktigt för att komma in i samhället. Vänsterpartiet vill förbättra förutsättningarna för asylsökande och de som flytt kriget i Ukraina att lära sig svenska. Vi anser att asylsökande och de som fått uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet bör få rätt att läsa sfi. När högerpartierna vill införa språkrav vill vi stärka möjligheterna att lära sig språket.

Regeringen bör återkomma med förslag om att ge asylsökande och de som omfattas av massflyktsdirektivet rätt att läsa svenska för invandrare (sfi). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

De som har fått uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet har också arbetstillstånd. På den punkten skiljer sig gruppen från asylsökande som måste ansöka om undantag för att få möjlighet att arbeta. När massflyktsdirektivet aktiverades fanns det hos regeringen en föreställning om att de som flytt kriget i Ukraina snabbt skulle komma in på arbetsmarknaden. Vi kan nu se att den föreställningen var något optimistisk. Vänsterpartiet anser att de som får uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet bör få delta i etableringsprogrammet så att de får bättre möjligheter att komma i arbete samt en meningsfull sysselsättning.

Regeringen bör återkomma med förslag om att ge de som får tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet rätt att delta i etableringsprogrammet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12.3 Rätt till folkbokföring

Jämfört med de övriga nordiska länderna har Sverige tagit emot minst antal ukrainare som flytt kriget per capita. Till och med Island har tagit ett större ansvar i detta

avseende. En kartläggning från Nordiska ministerrådet och UNHCR visar att Sverige ger de ukrainare som får skydd här sämre levnadsvillkor än övriga nordiska länder på flera punkter. Dagersättningen är lägre, språkundervisningen är sämre och rätten till sjukvård är begränsad till vård som inte kan anstå, medan de i övriga länder har rätt till samma vård som medborgare.

Som huvudregel ska den som kommer att bo i Sverige i minst ett år framåt folkbokföras här. Ukrainarna kommer att vara här längre än så, men enligt reglerna i massflyktsdirektivet ska de ändå inte folkbokföras här. Som folkbokförd får man ett personnummer och samma rättigheter som övriga tidigare asylsökande som fått skydd i Sverige. Det skulle ge betydligt bättre förutsättningar för gruppen att komma in i samhället och kunna känna trygghet i en extremt svår situation. Det skulle förbättra möjligheterna att komma i arbete och minska utsattheten bland den stora andel som av olika anledningar inte kommer i arbete.

Skyddet enligt massflyktsdirektivet är förvisso tillfälligt, men tillfälligt skydd är huvudregeln för asylsökande i Sverige i dag. Att folkbokföras här och få en tryggare tillvaro hindrar inte på något sätt den som vill återvända till Ukraina, när så är möjligt, från att göra det. Det finns också mycket som tyvärr talar för att kriget i Ukraina kommer att bli långvarigt.

Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att de som flytt kriget i Ukraina och fått skydd enligt massflyktsdirektivet i Sverige ska få folkbokföras här snarast. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Tony Haddou (V)

Nadja Awad (V)

Guðrun Nordborg (V)

Jessica Wetterling (V)